

Moderne sprogvidenskab: Oversættelsesvidenskabens onde stedmoder?

Af Gyde Hansen, Copenhagen Business School

Disciplinerne oversættelse og moderne sprogvidenskab, der begge beskæftiger sig med sprog og tekster, kan med fordel støtte hinanden, men i den internationale oversættelsesvidenskab (begrebet omfatter både oversættelses- og tolkevidenskab) kan der observeres en afstandtagen, ja endda en frygt for den moderne sprogvidenskab, lingvistikken. Det er beklageligt, men ikke desto mindre en kendsgerning. Denne afstandtagen har flere årsager:

Omkring 1986 prøvede man at give oversættelsesvidenskaben en mere uafhængig status i relation til forskning i litteratur og lingvistik (deldiscipliner af filologi) – oversættelsesvidenskaben skulle gøres til en selvstændig videnskab.

Resultatet af kampen om anerkendelse som selvstændig disciplin er, at det i nogle af oversættelsesvidenskabens forskningsgrupper er kutyme helt at fravælge sprogvidenskaben som en væsentlig disciplin eller deldisciplin. Lingvistikken anses for at være af minimal nytte eller endda direkte skadelig for praktisk og teoretisk oversættelse og tolkning.

Denne tendens til at fjerne sig fra sprogvidenskaben blev samtidigt forstærket af Skoposteorien (Reiss/Vermeer 1984; Vermeer 1996) og den funktionelle oversættelse, som betragter oversættelse som en kulturel og sproglig transferhandling med et bestemt formål i en kommunikationssituation. Udgangsteksten blev reduceret til et ”informationstilbud”, hvilket har givet oversætteren større frihed, også mht. formuleringen af målteksten.

Reservation over for lingvistikken kunne observeres allerede meget tidligere i den berømte *L'École Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs* (ESIT) i Paris, hvis hovedteori er kendt som *La Théorie interprétative de la Traduction, Théorie du Sens* eller *Déverbalization*. Teorien blev udviklet af Danica Seleskovitch, og internationalt har den stadigvæk stor betydning, især i tolkeforskningen. Seleskovitch gjorde i heftige angreb mod den komparative lingvistik opmærksom på “[...] that a comparison of language leads nowhere except to the discovery that languages are indeed different and to an endless enumeration of the differences.” (1977: 28). Lignende ytringer finder man også senere i ESIT's forskning, fx i Seleskovitch (1996), og den antilingvistiske holdning bliver opretholdt i nogle artikler i Israël/Lederer (2005).

Resultatet af disse strømninger er, at blandt alle de discipliner, som anses for relevante for forskningen i oversættelse og tolkning – bl.a. lingvistik, hermeneutik, terminologi og sociologi – har lingvistikken og især den kontrastive lingvistik i mange kredse fået status af at være den onde stedmoder.

Nu må man indrømme, at mange sprogvidenskabelige undersøgelser, som kan være interessante for lingvister, ikke er absolut nødvendige i relation til professionel oversættelse eller oversættelsesforskning. En kæphest i dansk-tysk sprogvidenskab har fx i mange år været ”sætningsknuder” og de forskellige oversættelsesløsninger, der findes, når en sådan knude skal oversættes til tysk. Prøver man at finde sætningsknuder på dansk, må man erkende, at fænomenet forekommer sjældent og ikke er noget oversættelsesproblem – hvorfor det i translatologers øjne måske ikke fortjener den fremtrædende status, det har haft i dansk sprogvidenskab.

Til gengæld har man i dele af den internationale oversættelsesvidenskab overset, at også lingvistikken har udviklet sig i mange forskellige retninger, og at lingvistik inkluderer bl.a. tekstlingvistik, pragmatik, kommunikation og kognitive studier (Falster Jakobsen, fx 2005). Desuden har computerlingvistikken forandret situationen. Nyere empiriske analyser af maskinlæsbare parallelle korpora af fx originaltekster og oversatte tekster viser, at oversættelsesvidenskaben har brug for lingvistiske analyser og *vice versa*. Ikke kun

oversættelsestypiske fænomener, men også tekstlingvistiske, semantiske, idiomatiske og pragmatiske fænomener og strategier bliver undersøgt via korpusanalyse (fx Olohan 2002; Englund Dimitrova/Landquist 2005; Shlesinger 2008). Maskinoversættelse bygger på den moderne lingvistik, på multilingvale korpora, tagging, parsing, og alignment.

I takt med et stadigt stigende behov for tekstrevision i professionel oversættelse, hvor det er nødvendigt med klassifikation og begrundelse af fejl, kommer tekstanalyse, stilistik og lingvistik langsomt igen i fokus, blandt andet fordi sprogvidenskaben råder over nyttige begreber, kategorier og analyseredskaber, som ikke kan undværes i den komplekse oversættelsesvidenskab (Hansen 2008).

Det er især den anvendte sprogvidenskab, som er brugbar i oversættelsessammenhængen. Malmkjær (2005: 16) foreslår således, at det ikke er nødvendigt at anvende hele lingvistiske teorier – man kan bruge lingvistikken som informationskilde og benytte sig af allerede eksisterende lingvistiske erkendelser og begreber til beskrivelse af oversættelsesfænomener, fx hvad angår talehandlinger.

Især i professionel oversættelse er brugervenlige og kontrastive beskrivelser af de sproglige midler, som bliver brugt i typiske kommunikationssituationer i to sprog, af stor nytte (Hansen 2002: 322). Hvad der især kunne gavne både den danske og den internationale oversættelsesvidenskab er en moderne, kontrastiv og funktionel sprogvidenskab, der ikke bygger på konstruerede eksempler, men er baseret på autentiske eksempler fra det virkelige liv, dvs. en sprogvidenskab som den Lisbeth Falster Jakobsen altid har gjort sig til talskvinde for.

Litteratur

- Englund Dimitrova, Birgitta & Hans Landquist (2006). *Svenska som källspråk och målspråk*. Göteborg: Översättningsstudier vid Göteborgs Universitet.
- Falster Jakobsen, Lisbeth (2005). "Frasemer som konstituenten i den løbende tekst." *Hermes* 35. S. 135-151.
- Hansen, Gyde (2002). "Interferenz bei Referenz im Übersetzungsprozess." *Linguistica Antverpiensia*. S. 303-326.
- Hansen, Gyde (2008). "The speck in your brother's eye – the beam in your own: Quality management in translation and revision." In G. Hansen, A. Chesterman & H. Gerzymisch-Arbogast (eds). *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. S. 255-280.
- Israël, Fortunato & Marianne Lederer (eds) (2005). *La Théorie Interprétative de la Traduction*. Paris-Caen : Collection Cahiers Champollion. No. 6, 7 et 8.
- Malmkjær, Kirsten (2005). "Translation and linguistics." *Perspectives: Studies in Translatology*. Vol. 13 (1). S. 5-20.
- Olohan, Maeve (2002). "Corpus linguistics and Translation Studies: Interaction and Reaction." *Linguistica Antverpiensia*. S. 419-429.
- Seleskovitch, Danica (1977). "Why interpreting is not tantamount to translating languages." *The Incorporated Linguist* 16 (2). S. 27-33.
- Seleskovitch, Danica (1996). "Interpretation and Verbal Communication." In A. Lauer et al. (eds). *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*. Tübingen: Narr. S. 301-306.
- Shlesinger, Miriam (2008). "Towards a definition of Interpretese: An inter-modal, corpus-based study." In G. Hansen, A. Chesterman & H. Gerzymisch-Arbogast (eds). *Efforts and Models in Interpreting and Translation Research*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. S. 237-253.
- Reiss, Katharina & Hans J. Vermeer (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Vermeer, Hans J. (1996). *A Skopos Theory of Translation*. Heidelberg: TEXTconTEXT.